

علی محمد خادم میثاق

فامیلی با چند نسل موسیقیدان حرفه‌ای

ذکرالله میثاقیان، که از خدمتگزاران موسیقی ایرانی بود، حدود سال ۱۳۳۵ یک آموزشگاه موسیقی خصوصی به نام هنرکده موسیقی، در خیابان نادری مجاور بیمارستان شوروی (سابق) دائر کرد. در این هنرکده، اجرای اکثر سازها تدریس می‌شد و شاگردان زیادی داشت. من هم مانند آقایان مهاجر، روشن، چنگیز عسکرپور و آقای مصطفی پورتراب، که کتاب اخیرشان به چاپ بیست و هفتم رسیده است، یکی از مدرسین این هنرکده بودم.

هنرکده موسیقی محل اجتماع موسیقیدانها و به اصطلاح پاتوق آنها شده بود و هنرمندان بسیاری از جمله استادان حسین ناصحی، علی محمد خادم میثاق که گاه به آنجا می‌آمدند.

در آن زمان ساختن تصنیف‌های جدید با معرفی خوانندگان تازه برای پخش از رادیو، باب روز شده بود. زیرا این امر برای سازنده تصنیف و خواننده علاوه بر کسب شهرت مزایای مالی نیز دربر داشت.

دو نفر از موسیقیدانان معروف آن زمان هر یک تصنیفی ساخته و علاقه‌مند بودند که آنرا در رادیو اجرا کنند، اما چون این دو تصنیف کمی به هم شباهت داشتند، هر یک دیگری را به نسخه‌برداری از تصنیف خود متهم و دیگری از خود دفاع می‌کرد. و این اتهامات کم کم به جاهای باریک کشیده شد. عاقبت هر دو نفر توافق کردند تا شخص سومی را برای قضاوت انتخاب کنند و این شخص علی محمد خادم میثاق بود.

روز و ساعت و همچنین محل انجام قضاوت که هنرکده موسیقی بود، تعیین شد. در آن روز دو طرف دعوی، آقای میثاقیان، برادر استاد حسین ناصحی - رهبر ارکستر سمفونیک تهران - و خادم میثاق در سالن هنرکده، که حدود ۳۰ مترمربع وسعت و یک پیانو در گوشه‌ای از آن قرار داشت، حضور داشتند.

ابتدا خادم میثاق به صحبت‌های هر دو گوش داد و بعد نت موسیقی تصنیف یکی از آنها را گرفت، به سوی پیانو رفت و پشت آن نشست و موسیقی را بدون مکث و وقفه اجرا کرد، سپس یکی دوبار آن را نواخت و گه گاه روی میزانی مکث می‌کرد و بعد دوباره ادامه می‌داد - اهل موسیقی می‌دانند که اجرای بدون مکث و وقفه اثری که قبلاً توسط نوازنده دیده نشده است، تا چه حد دشوار است. - بعد خادم میثاق مدادی به دست گرفت و شروع به اضافه و کم کردن میزانهائی کرد و سپس آهنگ را با تغییراتی که داده بود مجدداً نواخت. من شاهد بودم که شادی در نگاه سازنده آن اثر هویدا شد.

خادم میثاق بدون هیچ اظهار نظری تصنیف دوم را گرفت و به همان ترتیب میزانهائی را اضافه یا کم کرد و سرانجام از هر دو خواست که به آثارشان گوش کنند و اصلاح شده هر یک را جداگانه اجرا کرد. ما سه نفر که ناظر این قضاوت بودیم رضایت و شادی آن دو موسیقیدان را به چشم دیدیم و از آن پس آنها صمیمیت خود را باز یافتند. شاید هم به آنها ثابت شد که دانش و داشتن اطلاعات علمی موسیقی غیر از داشتن پنجه نرم و گرم است و سواد موسیقی باب دیگری در فرهنگ این هنر باز می‌کند، که در این دیار تاکنون نکرده و ما در همان مکتب شیرین نوازی و پنجه گرم در موسیقی ایرانی باقی مانده‌ایم و عناوین کاذب استادی را یدک می‌کشیم.

حال از خود خادم میثاق صحبت کنیم. خانواده خادم میثاق را می‌توان یکی از شاخص‌ترین خانواده‌های موسیقیدانان ایرانی دانست زیرا پنج نسل متوالی از این خاندان موسیقی را به صورت حرفه‌ای و به عنوان شغل اصلی انتخاب و زندگی خود را وقف موسیقی کرده‌اند. باید بدانیم که اکثر موسیقیدانان برجسته ایرانی برای امرار معاش به شغل دیگری رو می‌آوردند، مثلاً استاد عبادی کارمند شهربانی، مجید وفادار کارمند سازمان دخانیات، و مهدی تاکستانی کارمند راه‌آهن بودند و سایرین نیز مشاغل دیگری داشتند.

پدر بزرگ این خاندان، مهدی خادم میثاق یکی از ورزشکاران به نام ورزش باستانی بود و چون به موسیقی علاقه داشت و می‌خواست صبح‌ها با آهنگهای ریتم‌دار ویلن به تمرین ورزش باستانی بپردازد، پسر خود را به آموختن موسیقی تشویق کرد. بنابراین پسرش علی محمد خادم میثاق با پذیرش نظر پدر، همراه با فراگیری نوازندگی ویلن صبح‌ها آهنگهای ریتم‌داری را اجرا کرده و پدر را راضی نگه می‌داشت. علی محمد که در سال ۱۲۸۶ هجری شمسی در قم متولد

شده بود بر اثر تشویق پدر و راهنمایی دوستان به مدرسه موسیقی، که زیر نظر سالار معزز اداره می‌شد، رفت و تحت تعلیم تنها معلم آن مدرسه، سرهنگ نصرالله مین‌باشیان، آموزش را آغاز کرد. وی سپس در مدرسه کلنل وزیری به فراگیری موسیقی ایرانی ادامه داد و دوره آن را به پایان رساند. او با نواختن پیانو به هیجان فیلمهای صامت‌ی که در سینماها نمایش داده می‌شد، دامن می‌زد و صبح‌ها نیز با ضرب‌آهنگ پیانو برای رادیوئی ورزش سوئدی را همراهی می‌کرد.

ساز اصلی او پیانو بود ولی کنترباس ویلن و ترمبون هم می‌نواخت. خادم میثاق از ابتدای تأسیس ارکستر سمفونیک تهران به عنوان نوازنده اول کنترباس با این ارکستر همراهی می‌کرد و در وزارت فرهنگ و هنر نیز ارکستری به نام خودش (ارکستر خادم میثاق) تشکیل داده بود که برنامه‌هایی را اجرا می‌کرد، این ارکستر پس از درگذشت ناگهانی او به حسین دهلوی واگذار شد. خادم میثاق را باید یکی از سردمداران و بنیان‌گذاران سرود در ایران شمرد. او برای سرودهای زیادی آهنگ ساخت. سرود فرهنگ، سرود پایدار ایران که شعر آن را حسین گل‌گلاب سروده، و بسیار دیگری از سرودها آن زمان از ساخته‌های خادم میثاق است.

اگرچه نمی‌توان در این مختصر فهرست همه آثار، آهنگها، نوشته‌ها و گفتارهای او را ذکر کرد، اما نمی‌توان از عشق او به جمع‌آوری آهنگهای محلی صحبتی به میان نیاورد.

ترانه محلی «یک حمومی سیت بسازم چهل ستون چهل پنجره» و یا ترانه محلی مازندرانی «صنم» و ده‌ها ترانه محلی دیگر از آثار خادم میثاق است. او شناخت و تسلط فراوانی به نت

داشت و از این دانش و تسلط برای به نت درآوردن آهنگهای محلی استفاده می‌برد و زندگی خود را روی این کار گذارده بود.

خادم میثاق به وضع اسفناکی درگذشت. او که برای جمع‌آوری آهنگهای محلی به اصفهان رفته بود در هنگام بازگشت بر اثر تصادف اتوبوسی که با آن سفر می‌کرد، با کامیونی که تیرآهن حمل می‌کرد، جان سپرد. این کامیون فاقد علامت مخصوص برای هشدار به راننده‌های وسایل نقلیه مقابل بود و تصادف با دخول تیرآهن‌ها در اتوبوس مسافربری همراه بود و موجب مرگ مسافری شد.

مرگ او برای هنرمندان ضایعه‌ای سنگین بود زیرا علاوه بر دارا بودن ارزشهای هنری تمامی صفات ارزنده و عالی انسانی در او نهفته بود و از این گذشته، تواضع و فروتنی او علیرغم آن همه دانش زیانزد همه بود. او اولین نسل موسیقیدان خادم میثاق بود. دومین موسیقیدان این خاندان برادر علی محمد، عباس علی بود که او نیز در هنرستان عالی موسیقی آموزش دیده بود. عباس علی موسیقی ایرانی را با ویلن خوب می‌نواخت و با «روح‌انگیز» کنسرت‌هایی را اجرا کرد.

هنرمند بزرگ عطااله خادم میثاق نسل سوم این خاندان است. علی محمد برای او حکم پدر و برادر داشت. عطااله به درجه مایستر (نوازنده ویلن اول) ارکستر سمفونیک تهران رسید و بعداً به مدت ۱۷ سال مایستر ارکستر سمفونیک وین را بر عهده داشت. او یکی از افتخارات ایرانیان به ویژه ایرانیان مقیم اتریش به شمار می‌آید.

عطااله خادم میثاق اولین کسی بود که لیسانس رشته موسیقی کلاسیک غربی در ایران را دریافت کرد و پیش از او کسی در این رشته لیسانس نگرفت عطااله قبل از فوتش در اتریش، زندگی‌نامه خود و خانواده‌اش را نوشت و نسخه‌ای را که به خط خود اوست برای من فرستاد، که جا دارد این زندگی‌نامه بی‌کم و کاست دو زمانی به چاپ برسد.

اما بیژن خادم میثاق که شهرت جهانی یافته است و کنسرواتوارهای بزرگ جهانی از او برای اجرا دعوت می‌کنند، متعلق به نسل چهارم این خاندان است. بیژن که هم‌اکنون یکی از ویولونیستهای مشهور جهان است، از سن ۶ سالگی نواختن ویلن را آغاز و پس از فارغ‌التحصیلی از آکادمی موسیقی وین به سمت مایستری ارکستر سمفونیک وین برگزیده شد. او سپس ارگستری از سازهای زهی تشکیل داد و بیش از ۱۵ سال است که در کشورهای مختلف جهان فعالیت کرده است. بیژن خادم میثاق هم‌اکنون در کنسرواتوار وین استاد ویلن می‌باشد. از ملاقاتها و گفتگوهای او با «یهودی متوهین» و سایر هنرمندان بزرگ در آینده صحبت خواهم کرد. حالا چند کلمه‌ای هم از نسل پنجم این خاندان بگویم که دو فرزند بیژن هستند که به زودی از کنسرواتوار اتریش فارغ‌التحصیل می‌شوند. عطااله خادم میثاق می‌گفت «آنها آینده‌ای بسیار درخشان در پیش دارند زیرا در حدود سن بیست سالگی مشهور شده‌اند».

در پایان امیدوارم که نسلهای بعدی این خانواده نیز به آموختن و اجرای موسیقی به طور حرفه‌ای ادامه دهند.